

Raznoterosti.

Vodnikova slavnost. Ker se nam je napovedovana Vodnikova slavnost zdela pomenljiva za narodni naš razvoj v obče in za slovstvo posebej, naznanili smo že zadnjič (»Dom in Svet« str. 131.) glavne točke slavnostnega vsporeda. A z veseljem izjavljamo, da je »prekosal uspeh naše pričakovanje«. Slavnostni dan 30. junija, prizor na Valvazorjevem trgu o poludne — ta bode ostal zapisan z zlatimi črkami v naši kulturni, v naši slovstveni zgodovini. Razni naši listi so že priobčili ognjevite članke o tej slavnosti in navdušeno so jo popisovali. Naš mali list ne more vseh posameznostij navajati, ne more omenjati, kaj se je govorilo v čvrstih pozdravih, primernih napitnicah itd. marveč le ono bomo načrtali, kar naj ostane v trajen spomin Slovincem v slavo.

Ko so praznovali Slovenci l. 1858 stoletnico Vodnikovega rojstva, izprožil je pokojni narodni buditelj dr. Lovro Toman srečno misel, da bi postavili Vodniku spomenik v beli Ljubljani. Lep slovstveni spomenik so postavili domoljubi leto potem v knjigi: »Vodnikov spomenik« — »Vodnik-Album«, a ta naj bi bil podlaga drugemu, mramornatemu in bronastemu. Čisti dohodek te knjige naj bi se porabil za ta namen. H krati so začeli domoljubi zlagati, kakor tudi nabirati doneske, da bi se ta misel uresničila. Le počasi se je množila glavica, a množila vendar, zadnji čas največ z obrestmi. Odbor »Maticе Slovenske« jo je oskrboval in odborov račun za leto 1886 kaže »zaklad« za Valentin Vodnikov spomenik — 5420 gld. 25 kr. Račun odborov leta 1887 pa ima opazko: »Ni več v društveni oskrbi; dotično knjižico je odbor izročil odseku za zgradbo »Vodnikovega spomenika«. Osnoval se je bil namreč odsek ali »odbor za zgradbo Vodnikovega spomenika«, ki je vzel v roke zadnje delo, da dovrši, kar je začel in nadaljeval celi slovenski narod, kar je posebej še oskrbovala naša vrla »Slovenska Matica«.

Kako umno je osnoval odbor načrt za to zadnje delo, pokazal nam je njegov uspeh. Izročil je nalogo, da izdela kip, domačemu umetniku gospodu Al. Ganglu, podstav pa kamnoseku gosp. Tomanu. Ko je prišel že skoro čas, da se razkrije spomenik, postavljen na Valvazorjevem trgu pred licealnim poslopjem, okrasili so trg, kakor spretno, tako tudi lično. Od velikega trga in pa od Poljsanske ceste sèm sta stala dva mogočna slavoloka, na obeh straneh z napisi; slavnosten prostor so obdajali mlaji, poviti in nad seboj z zelenjem okusno združeni. Tudi so bile postavljene tri tribune, bodisi za povabljene, bodisi za oglašivše se gledalce. Neposredno pred kipom je stal govorniški oder za slavnostnega govornika.

Ker naj bi bilo odkritje Vodnikovega spomenika res narodna slavnost, zato je odbor tudi vabil na vse strani zavedne Slovence. Vabilo je vzbudilo prijazen odmev: samo s Koroškega je prišlo nad 100 gostov, in sicer dné 28. junija popoldne. Potujoč po železnici so bili povsod navdušeno pozdravljeni. A tudi z drugih krajev

je došlo obilo gostov, tako da so res mogli zastopati Slovenijo.

Za slavnostna dneva, dan 29. in 30. junija odela se je Ljubljana praznično. Z mnogih hiš so vihrale zastave ter plapolale v pozdrav gostom. Vrlo se je izvrševal načrt prvega dné, še lepše pa na dan odkritja, 30. junija. Središče vse slavnosti sevéda je bilo odkritje sámo, ki se je začelo vršiti o poludne ob najlepšem vremenu, potem, ko je bila poprej pri sv. Jakobu slovesna sv. maša, v oni cerkvi, pri kateri je bil Vodnik kapelan dve leti. Na Valvazorjevem trgu je bilo že mnogo pred 12. uro vse živo. Slavnostni prostor je bil sicer zaprt in vhod je bil dovoljen samo z vstopnicami, toda zbirala se je tudi tu vedno večja množica večinoma odličnih oseb in tribune so bile kmalu zasedene.

Četrť ure predpoludnem začnó prihajati došli zastopniki raznih čitalnic in društev, sploh gósti z mnogimi zastavami in s trobentanjem na slavnostni prostor, kar je napravljalo res veličasten vtis. Tako je bil tudi kaj veličasten prizor, ko se je vhod zaprl, ko se je zgrnila na obeh zaprtih straneh neštevilna množica ljudstva, ko je stalo na slavnostnem prostoru obilno zastav med gósti, sokolci, dijaki... to je bil res diven prizor!

Bila je ura 12 in odzvonilo je poludne. Na oder stopi slavnostni govornik, gospod ravnatelj Fr. Wiesthaler. Sprva nekoliko tiho, a pozneje prav krepko in glasno govori gospod govornik bodisi po vsebini, bodisi po zunanosti krasen in tehten, a tudi primeren govor. Žal, da ga ne moremo podati čitateljem celega, ker tega prostor našega poročila nikakor ne dopušča. Razdeljen je bil govor prav določno v pet delov s tem, da je imel vsak del pesniško geslo. V uvodu je vabil govornik, naj se preselimo v Koprivnik, kjer je Vodnik — dušni pastir, uprav končal božjo službo. Tu nam ga stavi pred oči kot umeten slikar in za podpis pod to sliko pové nam govornik životopis z Vodnikovimi lastnimi besedami. Ta del je kazal Vodnika-duhovnika. — V drugem delu je opisaval Vodnika-začetnika slovenskega slovstva, in sploh duševnega delovanja, »slovenskega Prometeja«, ki nam je prinesel ognja narodne omike, narodnega dela sè svojega vzornega sveta. — Kratko, a krepko je kazal govornik v tretjem delu Vodnika-pesnika, »mojstra pevcev«. — Še z večjo navdušenostjo nam je risal Vodnikovo delovanje — ne za politično, marveč za duševno Ilirijo, kažoč Vodnika — narodovega »očeta« in »vodnika«. V zadnjem-petem delu je razložil ob kratkem, kako se je rodila in izvršila misel, da bi se postavil Vodniku spomenik. In ko stoji spomenik vpričo govornika, obrača se ta sè srčnimi ogovori do Šišenčanov, do učeče se mladine, do učiteljskih tovarišev in konečno do naroda slovenskega. Da vsaj nekoliko podamo po besedi iz lepega govora, navajamo ogovor mladine: »In kaj naj porečem tebi, učeča se mladina! Glej, ne slučajno, ampak s premišljenim namenom

odkazal se je pomniku prostor tu pred poslopjem modric, v katerem je Vodnik učil dolgo vrsto let, v katero zvečine hodiš tudi ti, zajemat modrosti. Pogled na ta kip vzbujaj tebi óne plemenite čednosti, ki so v takó obili meri krasile pevca »Ilirije oživljene«! Od njega se uči dejanjske ljubezni do rodú in vladarja, od njega neutrudne vztrajnosti, od njega neupogljive značajnosti! »Fortuna non mutat genus« (usoda ne izpremeni značaja), vzkliknil je v svoji nesreči ter temu načelu ostal zvest do svoje smrti. To zlato geslo vodi tudi tebe, da vračaje najblažjemu učitelju trud in trpljenje pomoreš mili domovini do jasne prihodnosti!« Ko ob koncu veleva, naj pade zavesa, pade beli zastor, ki je obdajal spomenik in odpre se gledalcem umetni kip — prvi spomenik slavnega Slovenca v domovini. Nepopisno navdušenje se polasti občinstva. Z »Grada« doli pa doné močni streli in pretresajo tla, naznanjujoč, da se je razkril slavnemu Slovencu, prvobuditelju, spomenik slave. K spomeniku pa so se skoro gnetli razni bližnji in daljni gósti, ki so prinašali vence. Bilo jih je 33, poslanih iz raznih krajev, od vseh stanov. Občinstvo je pa z glasnim odobravanjem in tudi čudenjem kazalo, kako mu ugajajo, kako se jih raduje. Ko se poleže navdušenje in so bili venci oddani, zapoje mnogobrojni zbor glasbene Matice z drugimi zbori vred kantato, katero je čital čitatelj spredaj, kateri je besedo zložil g. Funtek, a uglasil jo je res mojsterski g. dr. B. Ipavec. Slišali smo tudi od drugih strani o petju sodbo, da je izborna poveljevala ta veliki slovenski dan. Čestitati moramo pa tudi izvrstnim pevskim zborom, ki so tu skupno peli in gosp. profesorju Gerbiču, ki je petje vodil. — Ko je končal pevski zbor, stopi pred spomenik g. dr. Josip Vošnjak in izroči v kratkih, čvrstih besedah navzočemu županu ljubljanskemu gospodu P. Grasselli-ju, kot zastopniku ljubljanske občine, spomenik v last in varstvo. Zahvaljujé se sprejme g. župan v »last in varstvo« občine ta spomenik. Tako je bilo dejanjsko dovršeno odkritje. In da se pokaže odlično avstrijski duh cele slovesnosti, zapoje močni pevski zbor dve kitici »cesarske pesmi«, katero vse občinstvo stóje posluša. S tem je bil izvršen glavni del celega načrta — jedro vse slavnosti.

To je bil res slavni dan za narod naš, dan sreče, dan veselja! Hvala Bogu in vsem sodelujočim narodnjakom za izgledno in umno osnovo, pa tudi krasno izvršitev celega načrta!

S tem, kar smo povedali, ni bila še slovesnost pri kraju; ob 2. uri popoldne je bil banket na čitalničnem vrtu, ob 5. uri ljudska veselica na Jami pri Žibertu, na rojstvenem domu Vodnikovem, kar se je tudi povoljno izvršilo, toda naš namen ni, da bi o tem poročali. Ako se ozremo na celo slavnost, imenujemo jo lahko sijajno, imenujemo jo zgodovinsk dogodek v naši sedanjosti, toliko lepši, ker se je kazala vsaj večinoma lepa edinstv celega naroda in vseh delov naroda. Naj bi ta spomenik tudi pomnik bil dognane slovenske edinstvi — tako potrebne, edino rešilne za naš narod — na podlagi Vodnikovega gesla:

Za božjo réč namérjen bód'
Ogneni strel in mèč
Za svetlega cesarja rod —
— — — — —

Zdaj potrdímo bratovšno
Naj róko vsaki dá,
De se perséga naša bo
Povsót razlégala.

Prinašamo v tej številki tudi podobo Vodnikovega kipa, kakoršen je na spomeniku. Odbor za zgradbo spomenika (oziroma predsednik g. dr. Vošnjak) je »Dom in Svet«-u cliché blagovoljno prepustil v porabo, za kar mu bodi srčna hvala.

Dr. Fr. L.

Belokranjske narodne pesmi.

V Adlešičih zapisal I. Š.

Ivanjske pesmi.

I.

Bog daj, Bog daj dober večer!
Daj nam Bože dobro leto!
Sprobudímo gospodarja!
Daj nam Bože dobro leto! ¹⁾
Gospodarja, gospodinjo.
Dajte, dajte, ne štentajte!
Mi nimamo kada stati.
Izrasla je runjka ruška ²⁾
Na sred' sela širokega.
Pod njom su mi lipi stoli,
Pod njom su mi lipi gosti,
Lipi gosti Bog, Marija,
Sveti Petar, ključar Božji.
V rukah nosi paličico.
Zahitel jo na ruščico.
Izpale su tri ruščice.
Jedna pala v naše selo,
Naše selo 'se veselo.
Druga pala v vinsku goru.
Vinska gora obrodila;
Vsaka trta po vedarce,
Grebenica tri, četiri.
Jedna pala v žitno polje.
Žitno polje obrodilo;
'saki snopek pokupljenik,
Rastavica tri, četiri.
Ka je pala v naše selo,
V našem selu divojčica.
Ona ima troje prosee:
Jene prosee od sunača,
Druge ima od misečka,
Tretje ima od gospode.
Med sobom se divanijo,
Komu čedo čirko dati.
Najbolje je žarkom' suncu.
Misečko se premlajuje,
Gospoda su preohola,
Sunašte je 'se na miru ³⁾.

¹⁾ Ponavlja se za vsako vrstico.

²⁾ = hruška, h na začetku in na koncu besed navadno ne izgovarjajo; n. pr. melj = hmelj; laden = hladen; vala in fala = hvala; o trjáci = o trjačih itd.

³⁾ Podobni, a polu kračji priobčila sta tudi gg. dr. E. V. v »Slovanu« 1887 str. 379 in J. Navratil v »Ljub. Zvonu« 1888 str. 498. Primeri tudi »Dom in Svet« 1888 str. 88.